

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1943 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om anordnande av statliga försöksgårdar för utrönande av svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 38 av herr Nilsson, Bror, m. fl. och II: 81 av herr Carlsson i Bakeröd m. fl. har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Konungen anhålla om utredning och förslag till anordnandet av statliga försöksgårdar, vid vilkas drift pålitliga uppgifter kunde vinnas om svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda yrkande, hänvisas till motionerna.

Över motionerna har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat utlåtanden av lantbruksstyrelsen och styrelsen för lantbrukshögskolan. Lantbruksstyrelsen har tillika överlämnat yttrande av Sveriges lantbruksförbund. Vid högskolestyrelsens utlåtande har fogats yttrande av professorn i lantbruks ekonomi vid högskolan Ludvig Nanneson.

Frågan om anordnande av statliga försöksgårdar för utrönande av jordbrukets produktionskostnader har tidigare varit föremål för behandling inom riksdagen. I en vid 1941 års lagtima riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 154, hemställde sålunda herr Carlsson i Bakeröd m. fl., att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag, avseende upprättande av kontrollgårdar i olika delar av landet under överinseende av domänstyrelsen eller hushållningssällskapen, genom vilkas driftsresultat jordbrukets produktionsförhållanden och produktprisens skälighet kunde belysas.

Jordbruksutskottet, till vilket motionen hänvisades, hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 49, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. I övrigt anförde utskottet bland annat följande:

Utskottet finner motionärernas önskemål rörande åstadkommande av ett representativt och tillförlitligt statistiskt material för bedömande av jordbrukets lönsamhet i och för sig erkännansvärt men vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen sedan år 1939 anvisat medel till en under lantbruksstyrelsens ledning bedriven jordbruksekonomisk utredning. Materialet till

sistnämnda undersökning insamlas från ett stort antal av enskilda personer drivna jordbruk. För att syftet med motionen skall uppnås erfordras enligt utskottets uppfattning att ett icke alltför ringa antal kontrollgårdar upprättas, vilket för statens vidkommande synes komma att medföra en avsevärd kapitalinvestering och icke obetydliga administrationskostnader. Utskottet förutser jämväl vissa svårigheter att anskaffa för gårdarnas skötsel lämpliga driftsledare. Med hänsyn till det anförda och då den form, varunder räntabilitetsundersökningarna för närvarande bedrivs, synes utskottet lämpligare och mera ägnad att giva en riktig uppfattning om jordbrukets lönsamhet än de av motionärerna föreslagna anordningarna, anser sig utskottet icke böra förorda vidtagande av sådana åtgärder som i motionen ifrågasätts.

Lantbruksstyrelsen anser sig icke kunna tillstyrka bifall till motionerna och anför följande:

Frågan om jordbrukets verkliga produktionskostnader har ofta varit under diskussion och är för närvarande synnerligen aktuell. Att så kan vara fallet är naturligt med hänsyn till de intresse motsättningar, som råda mellan producenter och konsumenter. Därtill komma emellertid de starkt varierande produktionskostnaderna dels mellan olika delar av vårt land och dels mellan olika jordbruksföretag inom samma bygd. Att dessa mycket vanliga och betydande variationer varit till synnerlig olägenhet, när det gällt att genom statliga ingripanden reglera priserna på jordbrukets produkter, är påtagligt.

Tanken att genom anordnandet av statliga försöksgårdar tillförlitliga uppgifter om svenska jordbruksprodukters verkliga produktionskostnader skulle kunna erhållas synes i förstörande bestickande. Huruvida detta i praktiken skulle gå att genomföra måste emellertid starkt ifrågasättas. För att produktionskostnaderna skola bli normala fordras, att produktionsbetingelserna också äro normala. En mycket avgörande faktor är arbetskostnaden. Möjligheterna att i statlig regi få dessa jämförbara med i orten eljest brukliga måste starkt ifrågasättas. Åtminstone inom andra näringar än jordbruket torde den statligt avlönade personalen anses dyrbarare än den i enskild tjänst anställda. Även inom jordbrukskretsar råder den uppfattningen, att företag drivna på egen risk i regel äro bättre skötta ur ekonomisk synpunkt än företag, vilkas drift sker för annans räkning. Om så är fallet måste de resultat, som framkomma vid dylika försöksgårdar, vara behäftade med samma svagheter, som det material, som för närvarande står till buds. Förutom den jordbruksekonomiska undersökning, som pågår, torde också inom en snar framtid kunna framkomma ytterligare material avseende det mindre jordbruket, framförallt i Norrland, genom den studiegårdsverksamhet, som Svenska vall- och mosskulturföreningen igångsatt med statligt stöd.

Det material, som framkommer genom dessa pågående eller ifrågasatta undersökningar, kan i varje fall diskuteras beträffande sin giltighet även inom begränsade områden och än mer om det gäller större områden. Härav följer, att en undersökning av föreslagen art måste få betydlig omfattning, om den skall kunna belysa förhållandena mera i allmänhet. Under den förutsättningen kommer ledningen av en dylik undersökning å statliga försöksgårdar att bli mycket krävande. Att såsom i motionen ifrågasatts förena uppgiften med lantbrukshögskolans lantbruksekonomiska institution synes därför otänkbart utan dennas utbyggnad.

Vid bedömande av det material, som framkomme genom de i motionen åsyftade undersökningarna, måste hänsyn även tagas till att detta material avser en redan förfluten tid. Vid avvägningar t. ex. av priser, som gälla framtiden, kunna därför ej alltför långtgående slutsatser dragas. Detta gäller särskilt i tider med starkt varierande pristäthet.

Av vad sålunda anförts torde framgå de vanskligheter, som möta om man försöksvägen vill få fram de verkliga produktionskostnaderna på jordbruksprodukter.

För vinnande av de upplysningar, som äro värdefulla vid bedömande av jordbrukets ekonomiska förhållanden, synes det därför lantbruksstyrelsen som om man även i fortsättningen blir beroende av det material, som kan erhållas i samarbete med enskilda jordbrukare. Deras intresse att medverka vid ordnad bokföring eller jordbruksekonomiska undersökningar har emellertid hittills icke varit synnerligt stort. För frågans lösning skulle det därför vara mycket värdefullt om jordbrukets utövare och sammanslutningar av jordbrukare ville medverka till att stimulera fram ett allmänare intresse för ordnad bokföring vid de svenska jordbruken. Därigenom kunde det rikhaltigare materialet möjligen giva en någorlunda fullständig bild av jordbrukets verkliga produktionskostnader.

Sveriges lantbruksförbund har i sitt utlåtande erinrat om den förut berörda, vid 1941 års riksdag väckta motionen och anfört i huvudsak följande:

Då denna fråga nu åter motionsvis tagits upp i riksdagen har det skett med den motiveringen, att tillräckligt och övertygande material enligt motionärernas uppfattning saknas för ett objektivt bedömande av livsmedlens verkliga produktionskostnader. Visserligen anser man en viss ledning kunna erhållas genom de räntabilitetsundersökningar, som publiceras av lantbruksstyrelsen, men man anser icke detta material vara »verkligt påtagligt och förtroendeingivande». Förbundet vill framhålla angelägenheten av att alla åtgärder vidtagas för att göra det genom lantbruksstyrelsens försorg undersökta materialet så representativt och säkert som omständigheterna medgiva. Ett led härutinnan är att få ett tillräckligt stort antal representativa jordbruk anslutna till undersökningarna, så att det statistiska materialet blir tillräckligt omfattande. I den mån statens egna gårdar kunna delta i detta arbete, vore detta givetvis till fördel, men det är anledning antaga, att ett överförande av driften vid ett antal statsjordbruk i statens egen regi i avsikt att därigenom tillhandahålla räntabilitetsmaterial skulle kräva ganska betydande kapitalutlägg. Där emellertid gårdarna skötas i statens regi för andra ändamål, kan otvivelaktigt ett värdefullt komplement till de ekonomiska driftsanalyserna erhållas.

Styrelsen för lantbrukshögskolan åberopar såsom eget utlåtande vad professorn i lantbruksekonomi vid högskolan Ludvig Nannesson anfört i sitt yttrande.

I nämnda yttrande ställer sig professor *Nannesson* tveksam rörande lämpligheten av de av motionärerna föreslagna åtgärderna samt framhåller, att det synes betydligt ändamålsenligare att man fortsätter på den redan inslagna vägen, d. v. s. att den av lantbruksstyrelsen sedan år 1939 utförda jordbruksekonomiska undersökningen fortsättes och i mån av behov ytterligare utvidgas och utbygges så att det material som erhålles genom denna undersökning blir så allsidigt och representativt som möjligt för belysande av jordbrukets lönsamhet under de skiftande förhållanden, varunder jordbruket verkligen arbetar när jordbrukarna själva få svara för det driftsekonomiska resultatet. I övrigt har *Nannesson* anfört i huvudsak följande:

Anordnandet av en eller annan statlig försöksgård för direkta driftsekonomiska undersökningar vore säkerligen av stort värde. I stället för den försöksverksamhet av övervägande teknisk art — utförande av gödslings-, be-

arbets-, avdiknings-, sort-, utfodringsförsök o. s. v. — som bedrivs vid de nuvarande försöksgårdarna, skulle uppgiften för en dylik försöksgård vara att belysa rent driftsekonomiska problem, såsom beträffande produktionslämpligaste inriktning, olika växtföljdsformers relativa lämplighet, olika gröders förfruktswärde o. s. v. En utredning angående lämpligheten av att upprätta särskilda försöksgårdar i detta syfte torde förtjäna beaktande.

Att staten, såsom ifrågakarande motioner åsyfta, skulle bedriva jordbruk i egen regi för att få belyst jordbrukets lönsamhet och framställningskostnaderna för olika jordbruksprodukter synes däremot vara föga ändamålsenligt. Att de resultat, som uppnåddes vid dylika jordbruk, skulle komma att betraktas såsom representativa för jordbruket i allmänhet och kunna läggas till grund för den statliga prisregleringen inom jordbruket torde vara mycket tvivelaktigt. Någon exakt och invändningsfri metod att bokföringsmässigt fastställa vinsten resp. förlusten på de skilda driftsgrenarna i lantbruket eller för fastställande av produktionskostnaderna för olika i jordbruket framställda slutprodukter har överhuvud taget icke ännu utarbetats. På grund av jordbruksproduktionens säregna struktur och det intima sambandet mellan de skilda produktionsgrenarna inom lantbrukshållningen torde någon dylik metod icke heller kunna åstadkommas.

Såsom framgår av det föregående har frågan om inrättande av statliga försöksgårdar för utrönande av jordbrukets produktionskostnader tidigare varit föremål för behandling inom riksdagen. I anledning av en vid 1941 års lagtima riksdag i ämnet väckt motion uttalade sålunda utskottet, att utskottet fann motionärernas önskemål rörande åstadkommandet av ett representativt och tillförlitligt statistiskt material för bedömande av jordbrukets lönsamhet i och för sig erkännansvärt men förutsåg så avsevärda svårigheter i fråga om förslagens genomförande, att utskottet avstyrkte bifall till motionen. Utskottets hemställan vann riksdagens bifall.

Utskottet.

Den av motionärerna i förevarande ärende förebragta utredningen har icke övertygat utskottet rörande möjligheterna att på den i motionen föreslagna vägen kunna erhålla tillförlitliga uppgifter rörande jordbrukets verkliga produktionskostnader. Såsom framhålles i professor Nannesons, av styrelsen för lantbrukshögskolan åberopade yttrande synes lämpligare att den av lantbruksstyrelsen sedan år 1939 bedrivna jordbruksekonomiska undersökningen fortsättes och i mån av behov ytterligare utvidgas och utbygges, så att det material som därigenom erhålles blir så allsidigt och representativt som möjligt. Med hänsyn till det anförda vill utskottet avstyrka bifall till motionerna.

Åberopande det sagda hemställer utskottet,

att de likalydande motionerna I: 38 och II: 81 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 april 1943.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.